

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1294

100

۷۱۲

خمس خاری

شرح مبسوط
فانون مجازات اسلامی

مصحوب ۱۳۹۲

اجرای قصاص

(مواد ۴۱۷-۴۴۷)

زیر نظر آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی

نویسنده: مسعود امامی

سرشناسه : امامی، مسعود، ۱۳۴۵-

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور : شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ : اجرای قصاص (مواد ۴۱۷-۴۷۷) / زیر نظر

سید محمود هاشمی شاهرودی؛ نویسنده مسعود امامی؛ ویراستار واحد آماده سازی گروه فقه جزاء [مؤسسه

دائرة المعارف فقه اسلامی]

مشخصات نشر : قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۷۱۲ ص.

شابک : 978-600-279-029-3

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه : ص. [۶۹۱]-۷۱۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر : اجرای قصاص (مواد ۴۱۷-۴۷۷).

موضوع : حقوق جزاء- ایران

موضوع : قانون مقابله به مثل- ایران

موضوع : قصاص (فقه)

موضوع : مجازات- ایران

کتابشناسی افزوده : هاشمی شاهرودی، سید محمود، ۱۳۲۷-

کتابشناسی افزوده : مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)

رده بندی کنگره : ۱۳۹۷ ش ۸ الف / KMH۳۸۰۰

رده بندی دیویی : ۳۴۵ / ۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۴۰۲۷۸۰

شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

اجرای قصاص

زیر نظر آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی

تألیف : مسعود امامی

ویراستار : واحد آماده سازی گروه فقه جزاء

ناشر : مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

نوبت چاپ : اول

تاریخ : ۱۳۹۷

تیراژ : ۱۰۰۰

چاپخانه : نینوا

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

قم، انتهای خیابان انقلاب - بالاتر از گلزار شهداء - مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

تلفن ۳۷۱۸۵ / ۳۷۹۶ ص پ ۳۷۷۴۵۶۰۸

فهرست مطالب

۲۳		اشاره
۲۵		پیشگفتار
۳۱		مقدمه نویسنده

بخش چهارم - اجرای قصاص

۳۵		فصل اول : مواد عمومی
۳۹		ماده ۴۱۷ : لزوم اذن رهبری در اجرای قصاص
۳۹		۱ . پیشینه قانون گذاری
۴۰		۲ . مراحل حق مجنی علیه بر قصاص
۴۴		۳ . مستند فقهی
۴۴		اول : اقوال در مسئله
۴۶		دوم : تحریر محل نزاع
۵۴		سوم : استیذان در قصاص عضو
۵۵		چهارم : دلائل قول به وجوب استیذان
۶۰		پنجم : دلائل قول به عدم وجوب استیذان
۶۳		ششم : نتیجه گیری

۴. عدم ضرورت استیذان از رهبری، بلکه مزاحمت آن..... ۶۷
۵. پیشنهاد..... ۷۳
- ماده ۴۱۸: فلسفه استیذان از رهبری..... ۷۴
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۷۴
۲. علت حکم استیذان از رهبری..... ۷۴
۳. رهبری حق ممانعت از اجرای قصاص را ندارد..... ۷۶
۲. پیشنهاد..... ۷۷
- ماده ۴۱۹: حق اجرای قصاص و مباشرت در اجرا..... ۷۸
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۷۸
۲. حق اجرای قصاص..... ۷۹
۳. حق مباشرت در اجرای قصاص..... ۸۱
۴. حق اجرا و حق مباشرت برای وارثان..... ۸۳
۵. اجرای قصاص پس از استیذان از مقام رهبری..... ۸۴
۶. اجرای قصاص از طریق واحد اجرای احکام کیفری..... ۸۴
۷. مستند فقهی..... ۸۵
- اول: حق اجرای قصاص..... ۸۸
- دوم: حق مباشرت در اجرای قصاص..... ۹۲
۸. پیشنهاد..... ۹۹
- ماده ۴۲۰: تعزیر برای متخلف از مقررات اجرای قصاص..... ۱۰۰
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۱۰۰
۲. مقصود از «مقررات»..... ۱۰۰
۳. ارجاع به کتاب پنجم تعزیرات..... ۱۰۳
۴. مستند فقهی..... ۱۰۶
۵. پیشنهاد..... ۱۱۰

۱۱۱	ماده ۴۲۱: قصاص مرتکب بدون اذن صاحب حق قصاص
۱۱۱	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۱۲	۲. «ولیّ او»
۱۱۳	۳. اذن و اقسام آن
۱۱۳	۴. استحقاق قصاص برای غیر مأذون
۱۱۴	۵. فرض های مختلف در اجرا کننده قصاص
۱۱۸	۶. تغییرات ماده در روند تصویب
۱۱۹	۷. صاحب حق قصاص در جنایت دوم
۱۲۲	۸. استحقاق دمه برای صاحب حق قصاص
۱۲۲	۹. اجرای قصاص توسط شخص فاضل با اعتقاد به جواز شرعی
۱۲۶	۱۰. جنایت با اعتقاد به مهدور الدم بودن
۱۲۸	۱۱. مستند فقهی
۱۲۸	اول: قصاص برای فاضل
۱۳۱	دوم: جنایت با اعتقاد به مهدور الدم بودن در شبهات مصداقی
۱۳۳	سوم: جنایت با اعتقاد به مهدور الدم بودن در شبهات حکمی
۱۳۶	چهارم: اقسام اذن
۱۴۰	۱۲. پیشنهاد
۱۴۱	ماده ۴۲۲: حق انحلالی برای درخواست قصاص و حق مجموعی برای اجرای قصاص
۱۴۱	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۴۳	۲. تعدد صاحبان حق قصاص
۱۴۴	۳. حق انحلالی در مرحله درخواست مجازات قصاص (مرحله دوم)
۱۴۵	۴. حق مجموعی در مرحله اجرای قصاص (مرحله سوم)
۱۴۶	۵. صاحبان حق در مرحله اجرای قصاص
۱۴۷	۶. وظیفه دادگاه و واحد اجرای احکام

۷. ضمان سهم دیه برای دیگر افراد خواهان قصاص ۱۴۷
۸. مجازات تعزیری برای عدم رعایت حق مجموعی در اجرای قصاص ۱۴۸
۹. عدم توافق بر اجرای قصاص ۱۴۸
۱۰. حق مجموعی در مباشرت در اجرای قصاص (مرحله چهارم) ۱۴۹
۱۱. عدم توافق در مباشرت در اجرای قصاص ۱۵۱
۱۲. مستند فقهی ۱۵۱
- اول: نیازم مرحله دوم و سوم در انحلالی یا مجموعی بودن ۱۵۱
- دوم: مجموعی یا انحلالی بودن درخواست مجازات قصاص (مرحله دوم) ۱۵۳
- سوم: مجموعی یا انحلالی بودن حق قصاص برای ورثه صاحب حق قصاص ۱۶۶
- چهارم: مجموعی یا انحلالی بودن اجرای قصاص (مرحله سوم) ۱۷۰
- پنجم: مجازات کسی که بدون ادن دیگر اولیاء اجرای قصاص کند ۱۷۷
- ششم: ضمان سهم دیه کسانی که خواستار دیه هستند ۱۷۹
- هفتم: عدم توافق صاحبان حق قصاص بر زمان اجرای قصاص ۱۸۰
- هشتم: مجموعی یا انحلالی بودن مباشرت در اجرای قصاص (مرحله چهارم) ۱۸۳
۱۳. پیشنهاد ۱۸۸
- ماده ۴۲۳: تأمین سهم دیه دیگر صاحبان حق قصاص در فروض عذر یا مصالحه آنان ۱۹۰
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۹۰
۲. فروض مختلف صاحب یا صاحبان حق قصاص ۱۹۲
۳. فروض مختلف در ماده ۱۹۴
۴. مقدار سهم دیه هر یک از صاحبان حق قصاص ۱۹۵
۵. پرداخت سهم دیه قبل از اجرای قصاص ۱۹۶
۶. تعدد صاحبان حق قصاص در جنایت بر عضو ۱۹۷
۷. درخواست دیه از سوی برخی از صاحبان حق قصاص ۱۹۸

۸. صورت های مختلف فرضی که برخی خواهان قصاص و بقیه خواهان دیه باشند..... ۱۹۸
۹. بقای حق قصاص برای خواهان دیه قبل از گرفتن دیه..... ۲۰۰
۱۰. توافق با جانی بر مقدار کمتر یا بیشتر از دیه..... ۲۰۱
۱۱. عفو جانی توسط برخی صاحبان حق قصاص..... ۲۰۲
۱۲. درخواست دیه از سوی برخی از صاحبان حق قصاص و عفو برخی دیگر..... ۲۰۳
۱۳. مسئله نهمی..... ۲۰۳
- اول: پرداخت سهم دیه کسانی که خواستار دیه هستند یا عفو کرده اند..... ۲۰۳
- دوم: پرداخت دیه قبل از اجرای قصاص..... ۲۰۴
۱۴. پیشنهاد..... ۲۰۵
- ماده ۴۲۴: غیبت بعضی از صاحبان حق قصاص..... ۲۰۷
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۲۰۷
۲. تعریف غایب..... ۲۰۹
۳. شمول ماده نسبت به قصاص عضو..... ۲۱۰
۴. فروض مختلف در باره غیبت صاحب حق قصاص..... ۲۱۰
۵. فروض مختلف در باره مدت غیبت..... ۲۱۱
۶. «تعویق»..... ۲۱۲
۷. تعویق صدور حکم در فرض غیبت کوتاه..... ۲۱۲
۸. تأخیر در اجرای حکم یا تعویق در صدور حکم..... ۲۱۳
۹. غیبت کوتاه و طولانی..... ۲۱۳
۱۰. تصمیم گیری مقام رهبری در فرض غیبت طولانی و ناامیدی از بازگشت..... ۲۱۴
۱۱. نامعلوم بودن زمان بازگشت غایب..... ۲۱۶
۱۲. قبل از طولانی شدن زمان غیبت..... ۲۱۷
۱۳. پرداخت فاضل دیه از سوی رهبری..... ۲۱۸
۱۴. مقایسه خواسته غایب با خواسته حاضران..... ۲۱۹

۱۵. تعارض صدر و ذیل ماده..... ۲۲۲
۱۶. حل تعارض در ماده..... ۲۲۹
۱۷. تصمیم گیری حاضران بدون حضور غایبان..... ۲۳۱
۱۸. تناسب با ماده ۳۵۴..... ۲۳۳
۱۹. مقایسه خواسته غایب با خواسته رهبری..... ۲۳۴
۲۰. تفاوت ماده ۴۲۴ با مواد ۳۵۴ و ۳۵۶..... ۲۳۶
۲۱. مستند فقهی..... ۲۳۶
- اول: بعضی صاحبان حق قصاص، حاضر و بعضی غایب باشند..... ۲۳۶
- دوم: لغو تصمیم ولیّ امر..... ۲۴۱
۲۲. پیشنهاد..... ۲۴۵
- ماده ۴۲۵: بیشتر بودن دیه مجنی علیه بر دیه مرتکب..... ۲۴۷
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۲۴۷
۲. عدم مجازات مرتکب به بیش از قصاص..... ۲۴۷
۳. دیه جنایت وارد شده..... ۲۴۸
۴. رابطه این ماده با ماده ۳۷۴..... ۲۴۸
۵. قید مسلمان..... ۲۵۱
۶. موارد دیگر بیشتر بودن دیه مجنی علیه بر دیه مرتکب..... ۲۶۴
۷. مستند فقهی..... ۲۵۶
۸. پیشنهاد..... ۲۵۸
- ماده ۴۲۶: بیشتر بودن دیه مرتکب بر دیه مجنی علیه..... ۲۵۹
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۲۵۹
۲. «فاضل دیه»..... ۲۶۰
۳. پرداخت فاضل دیه از سوی مجنی علیه یا ولیّ دم..... ۲۶۱
۴. دیه جنایت وارده..... ۲۶۱

۵. موارد بیشتر بودن دیه مرتکب بر دیه مجنی علیه.....	۲۶۲
۶. موارد دیگر پرداخت سهمی از دیه از سوی صاحب حق قصاص.....	۲۶۴
۷. پرداخت فاضل دیه قبل از اجرای قصاص.....	۲۶۶
۸. مالکیت فاضل دیه.....	۲۶۶
۹. تعزیر و الزام به پرداخت فاضل دیه.....	۲۶۸
۱۰. مسئله فقهی.....	۲۶۹
اول: پرداخت فاضل دیه از سوی صاحب حق قصاص.....	۲۶۹
دوم: پرداخت فاضل دیه قبل از اجرای قصاص.....	۲۷۴
سوم: تعزیر در صورت تخلف از پرداخت فاضل دیه.....	۲۸۵
۱۱. پیشنهاد.....	۲۸۹
ماده ۴۲۷: پرداخت بخشی از دیه به دیگر صاحبان حق قصاص.....	۲۹۰
۱. پیشینه قانون گذاری.....	۲۹۰
۲. موارد پرداخت بخشی از دیه به سایر صاحبان حق قصاص.....	۲۹۱
۳. تعزیر و الزام به پرداخت سهم دیه.....	۲۹۲
۴. تکراری بودن مفاد ماده.....	۲۹۲
۵. پیشنهاد.....	۲۹۳
ماده ۴۲۸: پرداخت فاضل دیه از بیت المال.....	۲۹۴
۱. پیشینه قانون گذاری.....	۲۹۴
۲. شرایط پرداخت از بیت المال.....	۲۹۴
۳. بر هم خوردن نظم و امنیت عمومی.....	۲۹۵
۴. جریحه دار کردن احساسات عمومی.....	۲۹۶
۵. مصلحت در اجرای قصاص.....	۲۹۷
۶. فاضل دیه و سهم دیگر صاحبان حق قصاص.....	۳۰۰
۷. درخواست دادستان و تأیید رئیس قوه قضائیه.....	۳۰۰

۸. مستند فقهی..... ۳۰۱
- اول: پرداخت فاضل دیه از بیت المال..... ۳۰۱
- دوم: تخیر صاحب حق قصاص بر پرداخت دیه..... ۳۰۵
- ماده ۴۲۹: آزاد شدن محکوم به قصاص..... ۳۰۸
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۳۰۸
۲. محکوم به قصاص در زندان..... ۳۱۰
۳. «بدون عذر موجه»..... ۳۱۱
۴. ناتوانی در پرداخت فاضل دیه..... ۳۱۲
۵. انتظار برای لوغ یا افاقه ولی دم یا مجنی علیه..... ۳۱۳
۶. وضعیت نامجن..... ۳۱۳
۷. شکایت محکوم علیه..... ۳۱۳
۸. مدت مناسبی برای تعیین وضعیت محکوم علیه..... ۳۱۵
۹. تخیر دادگاه..... ۳۱۵
۱۰. تعزیر قبل از درخواست اجرای قصاص یا عفو یا مصالحه بر دیه..... ۳۱۶
۱۱. مستند فقهی..... ۳۱۷
- اول: حبس محکوم به قصاص..... ۳۱۷
- دوم: مجازات تعزیری برای جانی قبل از استیفای قصاص..... ۳۲۴
۱۲. پیشنهاد..... ۳۲۵
- ماده ۴۳۰: تهاثر فاضل دیه با بدهی مرتکب..... ۳۲۷
۱. پیشینه قانون گذاری..... ۳۲۷
۲. موارد لزوم پرداخت فاضل دیه..... ۳۲۹
۳. مقتول یا صاحب حق قصاص..... ۳۲۹
۴. تفاوت مقدار طلب با فاضل دیه..... ۳۳۰
۵. تقاضای قصاص از سوی بعضی از صاحبان حق قصاص..... ۳۳۱

۳۳۳	۶. رضایت طرفین.....
۳۳۴	۷. مستند فقهی.....
۳۳۴	اول: تراضی در تهاتر.....
۳۳۸	دوم: شرایط تهاتر قهری.....
۳۴۰	۸. پیشنهاد.....
۳۴۲	ماده ۴۳۱: مالکیت فاضل دیه و سهم پرداختی شرکا.....
۳۴۲	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۴۴	۲. فاضل دیه و سهم پرداختی شرکا.....
۳۴۴	۳. تبدیل حرف «با» به «او».....
۳۴۵	۴. تعلق به قصاص شونده.....
۳۴۵	۵. زمان پرداخت.....
۳۴۶	۶. دریافت کننده.....
۳۴۶	۷. بازگرداندن فاضل دیه و سهم پرداختی شرکا.....
۳۴۷	۸. مستند فقهی.....
۳۵۹	۹. پیشنهاد.....
۳۶۱	ماده ۴۳۲: استیفای قصاص در فرض بدهکار بودن معنی علیه.....
۳۶۱	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۶۲	۲. حق طلبکاران نسبت به میراث.....
۳۶۳	۳. شمول مقررات نسبت به قصاص عضو و قصاص نفس.....
۳۶۴	۴. گذشت مجانی.....
۳۶۴	۵. تخییر صاحبان حق قصاص در اداء یا تضمین دیون.....
۳۶۴	۶. مستند فقهی.....
۳۶۵	اول: استیفای قصاص در فرض عدم کفایت میراث برای ادای دیون.....
۳۸۰	دوم: عفو مجانی در فرض عدم کفایت میراث برای ادای دیون.....

- ۳۸۳..... سوم: مصرف دیه در دیون مجنی علیه.
- ۳۸۶..... ۷. پیشنهاد.
- ۳۸۷..... ماده ۴۳۳: گذشت حین اجرای قصاص.
- ۳۸۷..... ۱. پیشینه قانون گذاری.
- ۳۸۹..... ۲. اقسام گذشت.
- ۳۸۸..... ۳. زمان گذشت.
- ۳۹۰..... ۴. حین اجرای قصاص.
- ۳۹۰..... ۵. فرض های مختلف گذشت.
- ۳۹۴..... ۶. تکرار در ماده.
- ۳۹۵..... ۷. مستند فقهی.
- ۳۹۷..... اول: گذشت مجانی همه صاحبان حق قصاص.
- ۳۹۸..... دوم: گذشت مجانی بعضی از صاحبان حق قصاص.
- ۴۰۰..... سوم: گذشت به عوض همه صاحبان حق قصاص.
- ۴۰۲..... چهارم: گذشت به عوض بعضی از صاحبان حق قصاص.
- ۴۰۳..... پنجم: ضمان خسارات.
- ۴۰۴..... ۸. پیشنهاد.
- ۴۰۵..... ماده ۴۳۴: فراری دادن مرتکب.
- ۴۰۵..... ۱. پیشینه قانون گذاری.
- ۴۱۲..... ۲. مرتکب جنایت عمدی.
- ۴۱۴..... ۳. الزام فراری دهنده به تحویل مرتکب جنایت عمدی.
- ۴۱۴..... ۴. ضمانت اجرا در موارد جنایات خفیف.
- ۴۱۵..... ۵. تفکیک میان موارد مختلف جنایت بر عضو.
- ۴۱۶..... ۶. کوتاهی فراری دهنده در تحویل مرتکب.
- ۴۱۷..... ۷. حضور مرتکب یا الزام فراری دهنده به احضار مرتکب.

۴۱۸.....	۸ . درخواست صاحب حق قصاص برای بازداشت فراری دهنده.
۴۱۹.....	۹ . آزادی فراری دهنده در سه فرض.
۴۲۰.....	۱۰ . دریافت دیه از اموال مرتکب یا فراری دهنده.
۴۲۰.....	۱۱ . مراجعه فراری دهنده به مرتکب برای دریافت دیه.
۴۲۱.....	۱۲ . مستند فقهی.
۴۲۱.....	اول : فراری دادن مرتکب جنایت عمدی.
۴۲۸.....	دوم : شمول حکم نسبت به جنایت بر عضو.
۴۲۹.....	سوم : شمول حکم نسبت به قتل غیر عمدی.
۴۳۰.....	چهارم : تعدد فراری دهنده.
۴۳۱.....	پنجم : حبس در فرض عدم احتمال تاثیر.
۴۳۲.....	ششم : حق اولیای دم بر حبس.
۴۳۲.....	هفتم : دریافت دیه از اموال قاتل یا فراری دهنده.
۴۳۳.....	هشتم : بازگرداندن دیه به فراری دهنده بعد از دست یافتن به قاتل.
۴۳۴.....	نهم : حق بر قصاص بعد از گرفتن دیه از فراری دهنده و دست یافتن به قاتل.
۴۳۶.....	۱۳ . پیشنهاد.
۴۳۷.....	ماده ۴۳۵ : عدم امکان قصاص به علت مرگ یا فرار مرتکب.
۴۳۷.....	۱ . پیشینه قانون گذاری.
۴۳۹.....	۲ . فلسفه تقنین.
۴۴۰.....	۳ . جنایت عمدی.
۴۴۰.....	۴ . مرگ.
۴۴۱.....	۵ . مرگ یا فرار.
۴۴۱.....	۶ . مرگ یا فرار در جنایت شبه عمدی و خطای محض.
۴۴۱.....	۷ . تخصیص ماده ۴۳۵ به ماده ۴۳۴.
۴۴۲.....	۸ . کمتر بودن اموال مرتکب از مقدار دیه.

۹. تمکن مالی مرتکب ۴۴۲
۱۰. مسئولیت عاقله در پرداخت دیه ۴۴۶
۱۱. دیه در موارد غیر قتل ۴۴۸
۱۲. باقی بودن حق قصاص بعد از دسترسی به مرتکب ۴۴۸
۱۳. مستند فقهی ۴۴۹
- اول: موارد عدم امکان قصاص ۴۴۹
- دوم: مقصود از الاقرب فالاقرب ۴۷۲
- سوم: ترتیب در طبقات وارثان ۴۷۶
- چهارم: سرایت احکام به جنایت بر عضو ۴۷۸
- پنجم: شرط تمکن مالی در ضمان عاقله ۴۸۱
- ششم: دسترسی به مرتکب بعد از گرفتن دیه ۴۸۲
۱۴. پیشنهاد ۴۸۴
- فصل دوم- اجرای قصاص نفس ۴۸۵
- ماده ۴۳۶: شیوه اجرای قصاص نفس ۴۸۵
۱. پیشینه قانون گذاری ۴۸۵
۲. قصاص به شیوه های متعارف با کمترین آزار به قاتل ۴۸۶
۳. شیوه ای که کمترین آزار را به قاتل می رساند ۴۸۷
۴. ممنوعیت مثله کردن ۴۸۹
۵. دیه مثله کردن ۴۹۱
۶. مجازات تعزیری برای مثله کردن ۴۹۱
۷. مستند فقهی ۴۹۲
- اول: مماثلت میان جنایت و قصاص ۴۹۲
- دوم: قصاص نفس با ابزار مسموم ۵۰۵

۵۰۷	سوم: قصاص نفس با ابزار کُند
۵۰۸	چهارم: اجرای قصاص نفس به شیوه مثله
۵۱۲	پنجم: ثبوت دیه برای مثله کردن
۵۱۲	ششم: ثبوت تعزیر برای مثله کردن
۵۱۳	۸. پیشنهاد
۵۱۴	ماده ۴۳۷: قصاص نفس زن باردار
۵۱۴	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۱۶	۲. وضع حمل
۵۱۷	۳. بیم تلف طفل
۵۱۷	۴. مستند فقهی
۵۱۸	اول: اجرای قصاص نفس نسبت به زن باردار
۵۱۹	دوم: تأخیر قصاص تا تغذیه نوزاد از اغوز
۵۲۰	سوم: تأخیر قصاص تا بی نیازی نوزاد از شیر مادر
۵۲۲	چهارم: تأخیر قصاص تا بی نیازی نوزاد از سرپرستی مادر
۵۲۲	پنجم: ادعای بارداری
۵۲۶	۵. پیشنهاد
۵۲۷	ماده ۴۳۸: زنده ماندن مرتکب بعد از اجرای قصاص
۵۲۸	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۲۸	۲. فروض مختلف مسئله
۵۳۰	۳. اطلاق حق قصاص
۵۳۰	۴. شیوه درست اجرای قصاص نفس
۵۳۱	۵. اجرای قصاص به گونه جایز
۵۳۱	۶. اجرای قصاص به گونه غیر جایز
۵۳۴	۷. رعایت شرایط قصاص عضو

۸. استیفای حق قصاص عضو قبل از اجرای دوباره قصاص نفس ۵۳۵
۹. سقوط حق قصاص عضو ۵۳۵
۱۰. سوء استفاده قاتل برای عدم اجرای دوباره قصاص ۵۳۵
۱۱. مجازات ولی دم به تعزیر و قصاص عضو ۵۳۶
۱۲. مستند فقهی ۵۳۷
- اول: اجرای دوباره قصاص نفس ۵۳۸
- دوم: ضمان آسیب وارد شده بر قاتل ۵۴۱
- سوم: مقدم بودن حق قاتل بر حق ولی دم ۵۵۲
- چهارم: مجری قصاص نفس ۵۵۳
- پنجم: عدم ثبوت حق قصاص عضو برای قاتل در فرض انصراف ولی دم از اجرای دوباره قصاص نفس ۵۵۴
- ششم: جمع میان قصاص و تعزیر ۵۵۶
۱۳. پیشنهاد ۵۵۷
- فصل سوم: اجرای قصاص عضو ۵۵۹
- ماده ۴۳۹: ابزار و شرایط اجرای قصاص ۵۵۹
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۵۹
۲. غیر ضروری بودن ماده ۵۶۱
۳. تیز بودن و غیر آلوده بودن ابزار ۵۶۲
۴. استفاده از ابزار مناسب ۵۶۳
۵. آزار مرتکب بیش از مقدار جنایت ۵۶۳
۶. مجازات تعزیری برای ایداء بیشتر مرتکب ۵۶۴
۷. اقسام سرایت ۵۶۵
۸. عوامل سرایت ۵۶۵

۵۶۶	۹ . بیم سرایت
۵۶۶	۱۰ . دو راهکار در مواجهه با موانع
۵۶۷	۱۱ . مستند فقهی
۵۶۷	اول : حرمت استفاده از ابزار کُند
۵۶۹	دوم : استفاده از ابزار مسموم
۵۷۰	سوم : تعزیر در فرض آزار بیشتر مرتکب
۵۷۲	چهارم : اجرای قصاص در هوای معتدل
۵۷۴	پنجم : رفع موانع یا تاخیر تا برطرف شدن موانع
۵۷۵	۱۲ . پیشنهاد
۵۷۶	ماده ۴۴۰ : سرایت جنایت بعد از اجرای قصاص
۵۷۶	۱ . پیشینه قانون گذاری
۵۷۷	۲ . اجرای فوری قصاص عضو
۵۷۹	۳ . اقسام سرایت
۵۷۹	۴ . اقسام سرایت در جنایت
۵۸۱	۵ . عدم ذکر مقررات علم به سرایت
۵۸۵	۶ . رابطه ماده ۴۴۰ با ماده ۳۰۰
۵۸۸	۷ . اقسام مبادرت به استیفای حق
۵۹۲	۸ . مستند فقهی
۵۹۲	اول : فوریت در اجرای قصاص
۶۰۶	دوم : ضمان جانی در فرض ترك مداوا
۶۰۸	سوم : سرایت پس از اجرای قصاص عضو
۶۱۵	۹ . پیشنهاد
۶۱۶	ماده ۴۴۱ : اندازه گیری حدود جراحت و رفع موانع
۶۱۶	۱ . پیشینه قانون گذاری

۲. اندازه گیری حدود جراحت ۶۱۶
۳. رفع موانع ۶۱۷
۴. مستند فقهی ۶۱۸
۵. پیشنهاد ۶۱۸
- ماده ۴۴۲: زیاد شدن قصاص بر جنایت ۶۱۹
۱. پیشنهاد قانون گذاری ۶۱۹
۲. اقسام زیاد شدن قصاص بر جنایت ۶۱۹
۳. مستند فقهی ۶۲۱
۴. پیشنهاد ۶۲۳
- ماده ۴۴۳: قصاص عضو زن باردار ۶۲۴
۱. پیشنهاد قانون گذاری ۶۲۴
۲. وضع حمل ۶۲۴
۳. بیم ۶۲۵
۴. طفل ۶۲۵
۵. پیش یا پس از وضع حمل ۶۲۵
۶. تأخیر اجرای قصاص تا رفع بیم تلف یا آسیب بر طفل ۶۲۶
۷. آسیب بر طفل ۶۲۶
۸. تنقیح مناط نسبت به زن غیر حامله ۶۲۷
۹. مستند فقهی ۶۲۸
۱۰. پیشنهاد ۶۲۹
- ماده ۴۴۴: بیهوشی و بی حسی مرتکب در حین اجرای قصاص ۶۳۰
۱. پیشنهاد قانون گذاری ۶۳۰
۲. بی حس کردن عضو ۶۳۰
۳. بیهوشی و بی حسی در قصاص نفس ۶۳۱

۶۳۱	۴. حکم بیهوشی و بی حس کردن عضو مرتکب
۶۳۲	۵. مستند فقهی
۶۳۵	ماده ۴۴۵: بیهوشی و بی حس و مداوای مرتکب بعد از اجرای قصاص
۶۳۵	۱. پیشنهاد
۶۳۵	۲. مداوا
۶۳۶	۳. مستند فقهی
۶۳۹	۴. پیشنهاد
۶۴۰	ماده ۴۴۶: پیوند عضو مجنی علیه
۶۴۰	۱. پیشنهاد
۶۴۰	۲. اقسام پیوند عضو مجنی علیه
۶۴۱	۳. پیوند عضو جانی
۶۴۴	۴. مستند فقهی
۶۴۸	اول: پیوند عضو مجنی علیه قبل از اجرای قصاص
۶۵۲	دوم: پیوند عضو مجنی علیه بعد از اجرای قصاص
۶۵۶	سوم: پیوند عضو جانی
۶۶۰	۵. پیشنهاد
۶۶۲	ماده ۴۴۷: ارجاع به مواد ۶۱۲ و ۶۱۴ قانون تعزیرات
۶۸۴	۱. پیشنهاد
۶۶۳	۲. ارجاع به کتاب پنجم تعزیرات
۶۶۳	۳. مواد ۶۱۲ و ۶۱۴
۶۶۵	۴. سیر تصویب ماده
۶۶۶	۵. دو تفسیر متفاوت از این ماده
۶۶۸	۶. پیشنهاد

۶۶۹ بیوست: بررسی اجمالی قاعده «التعزیر لکلّ محرّم»

۶۷۰ قول اول

۶۷۰ قول دوم

۶۷۳ دلایل

۶۸۴ وجوب یا تخییر تعزیر

۶۸۶ گناهان کبیره و گناهان صغیره

۶۹۱ فهرست منابع

اشاره

این مجموعه در شرح قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با اشاره و اشراف حضرت آیت الله العظمی سید محمود هاشمی شاهرودی توسط گروهی از فضلایی که تدوین پیش نویس بخش های حدود و قصاص و دیات لایحه قضایی قانون مجازات اسلامی را بر عهده داشتند نگاشته شده است. آگاهی کامل نویسندگان بر مراحل تکوین و تدوین این قانون در بخش های مذکور و وقوف آنان بر سر گذشت تک تک مواد این قانون از مراحل پیشنهاد اولیه تا تصویب نهایی آن موجب شده تا همه زوایای قابل بحث در شرح هر ماده به دقت بررسی شده و مفهوم الفاظ و قیود هر ماده و مراد و مقصود اصلی آن به روشنی بیان شود و نقاط ابهام و اجمال آن با ایضاح و تبیین مناسب برطرف گردد. علاوه بر این از آنجا که قانون مجازات اسلامی برگرفته از فقه است ذیل شرح هر ماده مستندات فقهی آن نیز آورده شده که نشان دهنده عقبه علمی این قانون در متون فقه امامیه است. در شرح هر ماده به چهار محور اساسی پرداخته شده است: نخست پیشینه قانونگذاری مربوط به آن ماده، دوم شرح مفاد ماده، سوم بیان مستندات و گاه ادله فقهی، چهارم در موارد لزوم نقد ماده و پیشنهاد و اصلاح آن.

متن این مجموعه در بخش های مختلف با توجه به نوع نگاه و میزان دانش و سبک نگارش نویسندگان طبعاً متفاوت بوده و در مراتب یکسانی قرار ندارند. از جمله شرح و

تبیین مستندات فقهی هر ماده در برخی از بخش‌ها مانند قصاص نفس به تفصیل و با تحلیل فراوان آمده است و در بخش‌های دیگر به اختصار برگزار شده است. با این وصف، همه این مجموعه در پرداختن به چهار محور اساسی مذکور در شرح هر ماده به سیاق منسجمی نگارش یافته است. مسئولیت محتوای مطالب شرح بر عهده نویسندگان است. با تقدیر از آفرینندگان این اثر، اینک شرح بخش قصاص عضو قانون مجازات اسلامی تقدیم می‌گردد و مجلدات دیگر نیز متعاقباً انتشار خواهد یافت.

موسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام

واحد تدوین فقه جزاء

سید مرتضی تقوی

پیشگفتار

الهی همه خربی ها و نیایی ها از توس و همه نقص ها و نازیبایی ها از ما .
بر اساس اصل چهارم قانون اساسی ، « کلیه قوانین و مقررات » جمهوری اسلامی ایران « باید بر
اساس موازین اسلامی باشد » . در این راستا ، اسلامی شدن قوانین کیفری با لایحه حدود و
قصاص مصوب ۱۳۶۱ / ۰۶ / ۰۳ آغاز شد . بر ادامه این روند ، « قانون راجع به مجازات
اسلامی » در تاریخ ۱۳۶۱ / ۰۷ / ۲۱ ، « قانون دیات » در تاریخ ۱۳۶۱ / ۰۹ / ۲۴ و « قانون
تعزیرات » در تاریخ ۱۳۶۲ / ۰۵ / ۱۸ به تصویب رسید . در تاریخ ۱۳۷۰ / ۱۰ / ۰۳ « قانون
مجازات اسلامی » که جامع کلیات ، حدود ، قصاص و دیات بود تصویب شد و در تاریخ ۲ /
۱۳۷۵ / ۰۳ مبحث تعزیرات نیز به قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ الحاق شد ، با
این تفاوت که قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ آزمایشی ، اما قانون تعزیرات
الحاقی ، دائمی بود . قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ به همراه قانون تعزیرات
الحاق شده به آن دارای پنج کتاب (کلیات ، حدود ، قصاص ، دیات و تعزیرات) بود که چهار
کتاب نخست آن دارای ۴۹۷ ماده بود و تا سال ۱۳۹۲ به مدت بیست و دو سال آزمایشی اجرا
شد ، تا اینکه در تاریخ ۱۳۹۲ / ۰۲ / ۰۱ قانون مجازات اسلامی جدید دارای چهار کتاب
مذکور با ۷۲۸ ماده به مدت پنج سال به طور آزمایشی به تصویب رسید و کتاب پنجم تعزیرات
نیز به این قانون الحاق شد .

قوه قضائیه با توجه به آزمایشی بودن قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ و نیز مسئولیتی که اصل یک صد و پنجاه و هشتم قانون اساسی، مبنی بر «تهیه لوایح قضائی متناسب با جمهوری اسلامی» بر عهده ریاست این قوه نهاده است از سال ها قبل از تصویب قانون جدید در صدد تهیه لایحه ای جامع بر آمده بود که جایگزین قانون آزمایشی مصوب سال ۱۳۷۰ شود. در همین راستا مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه مستقر در قم در سال ۱۳۷۹ آسیب شناسی قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ را آغاز کرد^۱ و در ادامه آن به دستور حضرت آیت الله هاشمی شاهرودی، رئیس وقت قوه قضائیه در سال ۱۳۸۳ اقدام به تهیه متن پیش نویسی برای قانون مجازات اسلامی جدید کرد. حوزه پژوهشی این مرکز، کتاب های حدود، قصاص و دیات قانون مجازات اسلامی بود. در کنار مرکز تحقیقات فقهی، اداره کل تدوین لوایح قوه قضائیه اقدام به تهیه متن پیش نویسی برای کتاب کلیات لایحه قانون مجازات اسلامی کرد.

پژوهشگران این مرکز که در طول چند سال، پاسخگویی به پرسش های فراوان فقهی و حقوقی از سوی قضات محترم از سراسر کشور یکی از وظایف اصلی آنان بود،^۲ در راستای

۱. این آسیب شناسی فقهی-حقوقی، توسط چند تن از اساتید حوزه و دانشگاه انجام گرفت و هدف، آن بود که به قدر ممکن همه اشکالات قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ استخراج شود. گستره و دقت زیاد در این آسیب شناسی، نقش بسیار مؤثری در اصلاح و تدوین قانون جدید از پیش نویس لایحه تا دفاع از آن در شورای عالی قضایی و تا تصویب نهایی آن در مجلس شورای اسلامی داشت. حتی در اواسط بررسی و تصویب این قانون در مجلس که به دلایل خاص پیشنهاد حذف کل لایحه قوه قضائیه و برگشت به قانون ۱۳۷۰ از سوی برخی از نمایندگان مؤثر در مجلس شورای اسلامی مطرح شد؛ ارائه قسمتی از این آسیب شناسی در جمع نمایندگان و نشان دادن حجم بالایی از اشکالات قانون ۱۳۷۰ مانع از این حذف و برگشت شد.

۲. این پرسش ها به همراه پاسخ های علمی و کاربردی از سوی مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه ابتدا در سیزده جلد با عنوان «مجموعه نظریات مشورتی» در سالهای ۸۲-۸۴ و پس از آن در نه جلد با عنوان «پرسنانه فقهی قضایی، پاسخ های تحقیقی به پرسش های حقوقی، کیفری محاکم» در سالهای ۸۹-۹۱ به چاپ رسید و در اختیار جامعه علمی و قضایی قرار گرفت. این مجموعه نیز در لایحه پیشنهادی و تصویب و تأیید نهایی قانون جدید، نقش بسزایی داشت.

انجام این مسئولیت دشوار، متوجه گستردگی فراوان خلاها و ابهامات فقهی قوانین جزائی و مسائل نوپیدا در حوزه فقه جزا و غیر آن شدند. همین ویژگی موجب شد که پژوهشگران این مرکز مناسب‌ترین گزینه برای تهیه پیش‌نویس بخش‌های حدود و قصاص و دیات قانون جدید مجازات اسلامی شناخته شوند.

این محققان با برعهده گرفتن مسئولیت تهیه پیش‌نویس این سه بخش از قانون، مطالعات گسترده‌ای را در آثار حقوقی برای آسیب‌شناسی قانون مصوب سال ۱۳۷۰ و قوانین جزائی پیش از آن، نیز در آثار فقه فتوایی و استدلالی فقهای گذشته و معاصر برای دستیابی به فتاوی مختلف و مستندات آنها و کشف فتوای برتر انجام دادند.^۱ آنان پیوسته با سؤالات فراوان نوپیدا در حوزه فقه مواجه بودند که دستیابی به پاسخ آنها نیازمند اجتهادی نوین در ادله فقهی بود. به همین منظور در کنار تلاش علمی و مطالعه عمیق در منابع استنباط، ارتباط تنگاتنگی با مراجع معظم تقلید داشتند و آن بزرگواران نیز با پاسخ خود به استفتائات تخصصی این مرکز، یاری بی‌بدیلی در جهت به انجام رساندن این امر مهم نمودند و تکیه‌گاه مطمئنی برای دستاورد آنان فراهم ساختند. همچنین در ملاقات‌های حضوری، با راهنمایی‌های اساسی و مؤثر در تدوین این قانون، راه خروج از بن‌بست‌ها را نشان دادند.

۱. در این مرحله تلاش شد تا کلیه نوشته‌های (چاپی، الکترونیکی و حتی دست‌نویس) حقوقی قابل اعتنا و مرتبط با این قانون از کتب حقوقی و مقالات و حتی جزوات درسی، مورد مطالعه، نقد و بررسی دقیق و فیش‌برداری قرار گیرد.

۲. محصول این مرحله از پژوهش و تحقیق، در بیش از هفت هزار صفحه درج شده است. از این مجموعه، یک هزار صفحه به حدود؛ دوهزار صفحه به قصاص و چهارهزار صفحه به دیات اختصاص دارد. این مجموعه در لایحه پیشنهادی و دفاع از آن در شورای عالی قضایی و تصویب بخش اعظمی از آن در مجلس شورای اسلامی نقش بسیار مهمی داشت. هنگام بررسی لایحه در شورای محترم نگهبان، این مجموعه به رهنمود حضرت آیت الله شاهرودی (دام‌عزه) در اختیار اعضای محترم شورای نگهبان قرار گرفت.

در کنار این تلاش ها، از کارشناسان زبده و فاضل از قضات، وکلا، حقوقدانان، اساتید معظم حوزه و دانشگاه، مسئولان و کارشناسان مراکز و نهادهای مرتبط، نظیر نیروی انتظامی و پزشکی قانونی نظرخواهی شد و جلسات متعدد علمی با آنان به شکل مستمر برگزار گردید. این امر از ابتدای تهیه پیش نویس لایحه در سال ۱۳۸۳ شروع و تا تأیید نهایی این قانون در اردیبهشت سال ۱۳۹۲ ادامه یافت.

در نهایت، پیش نویس سه بخش حدود، قصاص و دیات به رئیس وقت قوه قضائیه حضرت آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی تقدیم شد. پیش نویس مذکور، طی یک سال و نیم در جلسات مستمر مسئولان عالی قضایی و با حضور همیشگی حضرت ایشان به شکل ماده به ماده مطرح شد و با نظارت دقیق و تأثیرگذار ایشان مورد بررسی دقیق و اجتهادی قرار گرفت و پس از اصلاحات و تغییراتی در سال ۱۳۸۶ به عنوان «لایحه قانون مجازات اسلامی» به تصویب رسید و به مجلس شورای اسلامی فرستاده شد.

کمیسیون حقوقی قضایی مجلس شورای اسلامی نیز طی جلسات متعدد به بررسی لایحه مزبور پرداخت و پس از تغییرات شکلی و محتوایی در همه بخش ها و خصوصاً در بخش کلیات لایحه،^۱ آن را در تاریخ ۱۳۸۸/۰۲/۲۲ به تصویب رساند.

پس از تصویب لایحه در مجلس شورای اسلامی، شورای محترم نگهبان از تاریخ مذکور تا تاریخ ۱۳۸۹/۱۲/۲۸ طی پنج نوبت^۲ به بررسی مصوبه مجلس شورای اسلامی پرداخت

۱. تغییرات شکلی و محتوایی در بخش کلیات از سوی مجلس به حدی بود که می توان کلیات این قانون را طرح نامید نه لایحه؛ این طرح توسط مرکز پژوهش های مجلس در تهران، با استفاده از لایحه قوه قضائیه تهیه شد. مقایسه لایحه قوه قضائیه (موجود در سایت رسمی مجلس) با قانون مصوب ۱۳۹۲ در قسمت کلیات می تواند حجم وسیع این تغییرات را در شکل و محتوا نشان دهد.

۲. به شماره ۳۷۰۲۳/۳۰/۸۸ در تاریخ ۸۸/۱۰/۱۹ و شماره ۳۷۱۳۵/۳۰/۸۸ در تاریخ ۸۸/۱۰/۲۹ و شماره ۴۰۶۲۷/۳۰/۸۹ در تاریخ ۸۹/۰۹/۰۱ و شماره ۴۱۹۰۴/۳۰/۸۹ در تاریخ ۸۹/۱۲/۲۸ و شماره ۴۴۵۱۵/۳۰/۹۰ در تاریخ ۱۳۹۰/۰۸/۲۶.

و نظر خود را درباره آن اعلام کرد. کمیسیون حقوقی قضائی مجلس، طی جلسات متعدد و در نهایت در تاریخ ۱۳۹۰/۰۵/۲ بعد از رفع ایرادات شورای نگهبان و اعمال برخی از تذکرات، مصوبه جدید را به شورای نگهبان عودت داد. پس از آن طی چهار نوبت^۱ رفت و برگشت مصوبه همان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، مصوبه نهایی مجلس شورای اسلامی به تایید شورای محترم نگهبان رسید و «قانون مجازات اسلامی» در تاریخ ۱۳۹۲/۰۳/۴ از سوی ریاست مجلس شورای اسلامی به رئیس جمهور ابلاغ شد.

نویسندگان این شرح که از آغاز تدوین پیش نویس تا آخرین مراحل تصویب قانون، مسئولیت بخشهای اصلی این پروژه تحقیقاتی را در مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه برعهده داشتند عبارتند از حجت الله فتحی مدیر گروه حدود، رسول مزروعی مدیر گروه قصاص، مسعود امامی مسئول بخش قصاص عضو حسینعلی بای مدیر گروه دیات. آنان در همه جلسات مسئولان عالی قضایی و سپس جلسات کمیسیون حقوقی قضایی مجلس شورای اسلامی حضور مستمر و تاثیرگذار داشتند.

نویسندگان بر خود لازم می دانند که سپاس بی شائبه خود را به مقام حضرت استاد، آیت الله هاشمی شاهرودی تقدیم کنند که پیوسته در طول این سال ها از راهنمایی های فراوان علمی و تشویق ها و مساعدت های همه جانبه و هوشمندانه ایشان در روند تهیه لایحه و مراحل مختلف تصویب آن و نیز نگارش این شرح بهره مند بوده اند. همچنین از همکاران صمیمی خود و عوامل اجرایی در مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه، مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی و مرکز تحقیقات مجلس شورای اسلامی مستقر در قم و همه کسانی که طی سال هایتمادی در روند آسیب شناسی قانون گذشته و تدوین لایحه جدید و نگارش این شرح با آنها همکاری نزدیک و موثر داشته اند تقدیر و تشکر کنند و از درگاه حضرت رب العالمین برای

۱. به شماره ۴۸۰۶۳۱/۳۰/۹۱ در تاریخ ۱۳۹۱/۰۶/۲۶ و شماره ۴۸۱۱۵/۳۰/۹۱ در تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۰۱ و

شماره ۴۹۲۹۹/۳۰/۹۱ در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۹ و شماره ۴۹۹۱۹/۳۰/۹۲ در تاریخ ۱۳۹۲/۰۱/۲۴.

همه ایشان خیر دنیا و آخرت را خواستار باشند و در این میان برای خود و مسئولینی که با قصور یا تقصیر، نتوانستند به همه یا قسمتی از وظایف خویش عمل کنند، مغفرت الهی را طلب کنند. امید است این شرح که مصون از عیب و نقص نیست، بتواند گامی مؤثر در ایضاح فاهیم و تقویت محاسن و رفع نواقص این قانون باشد و مورد رضای حق تعالی قرار گیرد.

مسعود امامی؛ حسینعلی بای

حجت الله فتاحی؛ رسول مزروعی

مقدمه نویسنده

کتاب حاضر در ادامه سلسله مجادلات شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی نگارش یافته و در آن مواد بخش چهارم از کتاب قصاص این قانون که آخرین بخش این کتاب و حاوی ۳۱ ماده (مواد ۴۱۷ تا ۴۴۷) است، شرح گردیده است. پیش از این، شرح بخش سوم کتاب قصاص که آن نیز حاوی شرح ۳۱ ماده (مواد ۳۸۶ تا ۴۱۶) بود از این قلم، تقدیم خوانندگان محترم شد.

نکاتی در مقدمه شرح قصاص عضو معروض شد که در مطالعه این کتاب نیز باید ملاحظه شود و از تکرار آن در اینجا خودداری می‌کنم و خوانندگان محترم را به مطالعه مقدمه مزبور ارجاع می‌دهم. در نهایت بر خود لازم می‌دانم از اساتید، اندیشمندان و دوستانی که بنده را در نگارش این کتاب یاری رساندند تشکر کنم. نام جمعی از آنها را در مقدمه شرح قصاص عضو متذکر شدم. در نگارش این کتاب علاوه بر نام بردگان از آقایان دکتر احمد حاجی ده‌آبادی و سید مرتضی تقوی به جهت ارزیابی و مروری الرضا مظفری به جهت مصدریابی این کتاب سپاسگزارم و از تذکرات و نکات اصلاحی آنها استفاده کردم.

همچنین بر خود لازم می‌دانم از آقای دکتر غلامرضا پیوندی که در کنار آقای محمد حسن رضوانی تبار عهده‌دار ارزیابی کتاب شرح قصاص عضو بودند و آقای موسی

الرضا مظفری که مسئولیت مصدربابی آن کتاب را نیز بر عهده داشت و از ذکر نام هر دو بزرگوار در مقدمه کتاب شرح قصاص عضو غفلت شد عذر خواهی کرده و تشکر فراوان خود را نسبت به آنان ابراز دارم.

الحمد لله رب العالمين

مسعود امامی

www.ketab.ir